

Kansli HT
Kanslichefen

Utbildningsdepartementet
Att: Fredrik M Ahlén

Remiss: För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål (SOU 2019:18)

Humanistiska och teologiska fakulteterna (HT-fakulteterna) har fått i uppdrag att på Lunds universitets vägnar avge yttrande över remissen. Fakultetsstyrelsens arbetsutskott har i sin tur tagit in yttranden från Språk- och litteraturcentrum respektive Institutionen för utbildningsvetenskap.

Betänkandet anlägger ett välkommet helhetsperspektiv på uppdraget och knyter tydligt an till såväl tidigare utredningar som relevant forskning och egna, oberoende undersökningar.

HT-fakulteterna delar utredningens bedömning att den lilla andelen modersmåls lärare och studiehandledare med pedagogisk högskoleexamen är ett allvarligt problem och att det krävs stödåtgärder som är långsiktiga och genomtänkta så att elevens bästa står i fokus. Utredningens många förslag är generellt välgrundade och motiverade. En viktig aspekt som dock kan framhållas i än större utsträckning är att stärka modersmåls lärarnas och studiehandledarnas funktion i förhållande till specialpedagogiska bedömningar och överväganden. Exempelvis kan modersmåls lärare och studiehandledare spela en viktig roll i bedömning av om en elev har dyslexi eller inte, genom att förmedla hur eleven fungerar språkligt på modersmålet.

HT-fakulteterna vill särskilt framhålla följande.

Förslaget (s. 156) att anpassa lärarutbildningen för att fler ska välja – och kunna – utbilda sig till modersmåls lärare är väsentligt. Söktrycket till befintliga ämneslärarprogram där ämnet modersmål ingår är svagt och ämneslärarutbildningar saknas i flera av de stora modersmålen. I stark motsättning till detta har Lunds universitet haft ett mycket stort söktryck till den ettåriga utbildning i modersmålsundervisning och studiehandledning (60 hp) som lärosätet startade höstterminen 2019 och som ges på både hel- och halvtid, på både campus och distans. Utbildningen är så ny att den inte hunnit medtagas i betänkandet (jfr lista s. 172). Tyvärr är ett avgörande hinder för att verksamma modersmåls lärare fortbildar sig på högskolenivå att de saknar formell allmän behörighet till högskolestudier (såväl svenska som engelska). Detta hinder gäller en icke obetydlig del av de sökande och innebär ett omfattande behov av prövning av reell kompetens men också av fortbildning i svenska för uppnående av behörighet. Detta hinder tycks inte omnämnas i betänkandet.

Till skillnad från de ämneslärarutbildningar som beskrivs i utredningen, är utbildningen vid Lunds universitet inte inriktad på ett specifikt modersmål utan bibringar studenterna generella färdigheter och kunskaper för sin yrkesutövning, oavsett språk. Det stora intresset för kursen bekräftas av statistik gällande motsvarande kurser vid andra lärosäten (s. 171). I dialog mellan Språk- och litteraturcentrum och universitetets ämneslärarutbildning planeras en kandidatnivå för att skapa en högskoleexamen med inriktning på modersmålsundervisning och studiehandledning som är av stor relevans för yrket. Således förväntas kandidatkursen omfatta viss verksamhetsförlagd utbildning och examensarbetet vara tydligt professionssinriktat.

Utbildning i alla de språk som utgör modersmål i Sverige finns inte, och kan knappast förväntas finnas, vid svenska lärosäten. Förslaget (s. 28 f., 331, jfr SOU 2018:17) om möjlighet att bli behörig att undervisa i ämnet modersmål genom att fullgöra 30 hp ämnesstudier i språkdidaktik med inriktning mot undervisning i ämnet modersmål är utmärkt men inte tillräckligt. Det bör kompletteras med möjlighet att bli behörig även genom allmänna studier i modersmålsdidaktik (ej språkspecifik) i kombination med dokumenterad reell kompetens i modersmålet (språket) på en nivå som bör specificeras.

Ett stort antal av studenterna på kursen i modersmålsundervisning och studiehandledning efterfrågar i första hand möjligheten att erhålla lärarlegitimation i ämnet modersmål. Sett till det stora antalet modersmål, och svängningarna i behovet för ett flertal språk – bland annat beroende av oförutsägbara flyktingvågor – är det inte realistiskt att skapa ämneslärarutbildning i modersmål med specifik inriktning på varje enskilt språk (jfr s 331). Förslaget (s. 331) att utreda hur svenska lärosäten skulle kunna erbjuda utbildningar i ämnet modersmål i fler språk, liksom på förslaget om en forskarskola för lärare i ämnet modersmål (s. 333) är positiva, men de är tillräckliga.

Lärarexamen i modersmål kan erhållas genom kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Behörighetskravet innefattar bland annat omfattande högskoleutbildning i den sökandes modersmål (språket). Det vore emellertid intressant att utreda konsekvenserna av att ge akademisk utbildning i ämnet modersmålsundervisning samma relevans för behörighet till KPU som akademiska studier i språket. Därigenom skulle vägen till lärarlegitimation – och utbildning av lärare som är skickliga på att lära ut just modersmål – öppnas för nuvarande och potentiella modersmållärare i sådana språk vari högskoleutbildning saknas i Sverige idag. För modersmållärare, oavsett språk, med högskoleutbildning i andra ämnen än sitt modersmål skulle vägen till lärarlegitimation därtill bli kortare.

Den stora tillströmningen av sökande till kurser i modersmålets didaktik vid högskolor och lärosäten, och det samtidiga svaga söktrycket till befintliga ämneslärarprogram där ämnet modersmål ingår har redan omnämnts. Det torde inte vara långsökt att uppställa som en hypotetisk orsak till detta att fortbildning på akademisk nivå i modersmålets didaktik upplevs som synnerligen relevant för professionen, medan fleråriga högskolestudier i modersmålet inte i lika hög grad attraherar akademiker med en redan omfattande utländsk examen.

De åtgärder som föreslås i kapitel 10 för att stärka ämnets status i skolan samtidigt som möjligheten för skolorna att planera organisatoriskt och pedagogiskt för undervisningen stärks är positiva. Hit hör exempelvis förslaget att ämnet modersmål regleras i timplanerna och minsta garanterade omfattning således regleras samt att skolplikt råder under ett pågående läsår. Det är också synnerligen angeläget att ensamkommande elever och döva elever ges rätt till modersmålsundervisning även om språket inte talas i hemmet (s. 313, 319).

Likaså är förslaget (s. 322 ff.) att Skolverket ges ett tydligt uppdrag avseende såväl samordning och uppföljning som kvalitetssäkring och utveckling av studiehundledning på modersmålet utmärkt, så att långsiktighet och hållbara lösningar främjas. Därtill är kompetenshöjande åtgärder såsom möjlighet till fortbildning om språkutvecklande arbetssätt (s. 325) av största värde. Vikten av sådan kompetensutveckling borde uttryckas med skarpare formuleringar än nuvarande (s. 324 f.) rekommendation om att huvudmannen ”bör tillhandahålla” och studiehundledare ”ska kunna erbjudas” sådan fortbildning.

Rekommendationen (s. 336) att undantaget från kravet på legitimation och behörighet för undervisning i ämnet modersmål ska tidsbegränsas är rimlig, samtidigt som det behövs tydliga satsningar för att höja kompetensen och behörighetsgraden hos modersmåls lärarna.

Slutligen vill HT-fakulteterna instämma också i följande förslag:

- Att förstärka rätten till studiehundledning på modersmålet för nyanlända elever, vilket bör gälla hela skoltiden
- Att utöka rätten till studiehundledning på modersmålet till att även omfatta en nyanländ elev som har tagits emot i årskurs 1–6
- Att inte införa några särskilda behörighetskrav för att arbeta som studiehundledare på modersmål utifrån argumentet att studiehundledning på modersmål är en tillfällig stödinsats. Istället bör huvudmannen få stöd att tillse att den som arbetar som studiehundledare deltar i kontinuerliga kompetensutvecklande insatser. Det är viktigt att skolläningen involverar studiehundledaren i den vardagliga verksamheten i skolan
- Att främja att man kommer till rätta med organisatoriska svårigheter så att stödets kapacitet fullt ut kan utnyttjas.
- Att Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ges i uppdrag att utreda hur universitet och högskolor skulle kunna erbjuda utbildningar i ämnet modersmål inom ramen för lärarutbildningen i fler språk.
- Att kravet på språket som modersmål bör ändras så att en person som ej har det aktuella språket som sitt modersmål ges tillträde till lärarutbildningen i ämnet modersmål. Även den med dokumenterat goda kunskaper i ett annat språk än dennes modersmål bör kunna antas till utbildningen respektive kunna meddelas behörighet att undervisa i ämnet modersmål i det aktuella språket.
- Att lärare i ämnet modersmål bör anställas som adjungerade adjunkter.
- Att forskarskola för lärare i ämnet modersmål bör inrättas

